HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בחד זימנא אמדינן ליה או דלמא כיון דבזה אחר זה נדר תרי זימני אמדינן ליה ואם תמצא לומר כיון דבזה אחר זה נדר תרי זימני אמדינן ליה אמר שני דמי עלי בבת אחת מהו הכא ודאי בבת אחת נדר בבת אחת אמדינן ליה או דלמא כיון דקאמר שני כזה אחר זה דמי אם תימצי לומר כיון דקאמר שני כזה אחר זה דמי אמדוהו מאליו מהו מי אמרינן הא אמיד מאליו וקאי או דלמא בעינן כוונה לאומדנא פשוט מהא חדא דתנן דמי עלי ומת לא יתנו יורשין שאין דמים למתים ואי ס״ד אמדוהו מאליו הוי אומדנא הא אמיד וקאי מי איכא גברא דלא שוי ארבעה זוזי אמדוהו מאליו נחית לאומדנא דמי עלי לא נחית לאומדנא:

מתני׳ חומר בערכין מבנדרים כיצד [א]האומר ערכי עלי ומת יתנו היורשים [ב]דמי עלי ומת לא יתנו היורשים שאין דמים למתים [ג]ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום ערך ראשי וערך כבידי עלי נותן ערך כולו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו [ד]חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ערך חציי עלי נותן ערך כולו א] [ה]חצי דמי עלי נותן חצי דמיו דמי חציי עלי נותן דמי כולו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן דמי כולו [ו]האומר ערכו של פלוני עלי מת הנודר והנידר יתנו היורשין [ז]דמיו של פלוני עלי ב] ומת הנודר יתנו היורשין מת הנידר לא יתנו היורשין שאין דמים למתים:

גמ׳ ת״ר חומר בנדרים מבערכין [ח]שהנדרים חלין על בהמה חיה ועוף ואין [ט]נדונים בהשג יד משא״כ בערכין חומר בערכין מבנדרים כיצד אמר ערכי עלי ומת יתנו ג] יורשין דמי עלי ומת לא יתנו יורשין שאין דמים למתים אמר ערכי עלי ומת יתנו יורשין ש״מ א)מלוה על פה גובה מן היורשין שאני הכא דמלוה ד] כתובה בתורה היא ש״מ ב)מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא הב״ע כשעמד בדין דכוותה גבי דמי עלי שעמד בדין אמאי לא יתנו ה] יורשין דמי עלי מחוסר אומדנא ערכי עלי לא מחוסר ולא כלום: ערך ידי ו] ורגלי עלי וכו׳: א״ר גידל אמר רב ונותן דמיה והא לא אמר כלום קתני לא אמר כלום לרבנן ונותן דמיה לר״מ הא אמרה חדא זימנא ג)דא״ר גידל א״ר האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דאדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל הכא מיטעא קטעי דסבר כי היכי דאיכא ערך ראשי וערך כבידי איכא נמי ערך ידי וערך רגלי אבל דמי לא קאמר קמ״ל: ערך ראשי וערך כבידי נותן ערך כולו: מ״ט נפשות קאמר רחמנא: זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו כו׳: לאתויי מן הארכובה ולמעלה: חצי ערכי עלי נותן ז] כו׳: ת״ר ד)חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם לוקה אמאי א״ר פפא לוקה בערך שלם מ״ט גזירה חצי ערכי אטו ערך חציו וערך חציו הוי דבר שהנשמה תלויה בו: חצי דמי עלי נותן ח] כו׳ דמי חציי עלי נותן דמי כולו: מ״ט [1]נדר בערכך נפשות כתיב: זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו ט]: לאתויי מן הארכובה ולמעלה ת״ר המעריך חצי ערך כלי ר״מ אומר נותן דמיו וחכ״א לא אמר כלום י] רבא חלש עול לגביה אביי ורבנן ויתבי וקאמרי בשלמא ר״מ קסבר ה) אין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא כולו ול״ש חציו אלא רבנן מאי קסברי אי יא] אדם מוציא דבריו לבטלה אפי׳ כולו נמי ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה אפי׳ חציו נמי אמר להו יב] יג] (רבא ואביי) רבנן דהכא כר״מ סברי לה וסברי לה כר״ש ו) דאמר שלא התנדב כדרך המתנדבים כוליה אורחיה לאיתנדובי פלגיה לאו אורחיה לאיתנדובי: האומר ערכו של פלוני עלי ומת הנודר כו׳: מאי ניהו שעמד בדין היינו הך סיפא איצטריך ליה דמיו של פלוני יד] עליו ומת הנודר יתנו היורשים

מהו

רש״י

בחד זימנא אמדינן ליה. פי׳ שנים טו] בדמים יתן: **אמדוהו מאליו.** בלא שום צורך אלא לשום דברים בעלמא ועשרה היו שם מהו: **פשוט מהא. מתני׳** חדא מהני בעיות: **שאין דמים למתים.** ומעיקרא לא ידעינן כמה שוה: **הא אמיד וקאי.** דהא אין לך אדם שאינו שוה ד׳ זוזי: **לא נחית לאומדנא.** שלא נאמד מעולם אלא השתא הוא דאמדינן טז] ואנן אומדנא בעינן: **מתני׳ ערכי עלי.** דבר קצוב הוא הלכך יתנו היורשין: **שאין דמים למתים.** והא דתניא בב״ק (דף כו.) ונתן פדיון נפשו ז) דמי ניזק התם הוא טעמא משום דמשעתא דאזיק רמי עליה לשלומי כשעת היזק והיא שעתא דאזקיה חי הוא אבל דמי עלי שאינו יז] נודר אלא מה שישומוהו ב״ד והרי לא בא לידי כך שהרי מת יח] (א) לא יתנו היורשין: **נותן ערך כולו.** יט] בערכך נפשות כתיב ח) (ב): **ערך חציי עלי.** הוי כערך ראשי וערך כבידי דהוי דבר שהנשמה תלויה בו: **דמי חציי עלי נותן דמי כולו.** דהא תניא בפרק השג יד (לעיל יח.) הקשתה דמים לערכין לידון בכבודו: **גמ׳ על בהמה.** אם אמר דמי בהמתי עלי אבל ערך אינו אלא באדם: **ואינן נידונין בהשג יד.** שאם אמר דמי עלי ואין ידו משגת יתן הכל לכשיוכל: **ש״מ מלוה על פה כו׳.** ופלוגתא היא בכמה דוכתי: **ש״מ מלוה הכתובה כו׳.** ופלוגתא היא במס׳ בכורות בפ׳ יש בכור לנחלה (דף מט:): **כשעמד בדין.** וחייבוהו קודם מותו דה״ל כ] כמלוה בשטר: **אמאי לא יתנו** כא] **יורשין.** הרי אמדוהו ב״ד: **מחסרא אומדנא.** שחייבוהו לשלם ולא הספיקו לאומדו עד שמת: **לא אמר כלום לרבנן.** דאמרי בפ״ק (לעיל ה.) אדם מוציא דבריו לבטלה: כב] **נותן דמיו.** ואוקימנא בפ״ק [שם] דאליבא דר״מ אמרה: **אבל דמי לא קאמר.** והלכך לא ליתיב כג] דמי קמ״ל: **נדר בערכך.** הוקשו נדרים לערכין: **ל״ש כולו ול״ש חציו.** ואשמועינן בחציו וכ״ש בכולו דאע״ג דלאו אורחא לאינדובי חצי דמי כלי אפ״ה יהיב וכ״ש כולו: **אפי׳ כולו נמי.** אפי׳ אמר ערך כלי זה עלי ליפטר: **סברי לה כר״מ.** ומש״ה לא פליג בכולו (ג): **ר״ש פוטר** האומר הרי עלי מנחה מן השעורין בפ״ב דמנחות (דף קג.): **מאי ניהו שעמד בדין.** כלומר מתני׳ דקתני יתנו היורשין היכי מיתוקמא בע״כ כשעמד בדין קודם מותו כדאוקמא לרישא ואמאי הדר קתני לה:

תוספות

אמדוהו מאליו מהו מי אמרי׳ כו׳. הא בעיא לא אתיא בואם תמצא לומר כמו ההיא דלעיל ולבדה היה יכול לשאלה אלא שרוצה לערבה עם שאר הבעיות: **דמי** עלי ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו׳. והא דתניא בב״ק (דף כו. ושם) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק פי׳ ששמין אותו לאחר מיתה כמה היה שוה מחיים גזירת הכתוב היא אבל כד] הכא אינו נודר אלא דמים שישומוהו בב״ד והוא לא בא לידי שומא שהרי הוא מת לא יתנו יורשין את דמיו: **ת״ר** חומר בנדרים מבערכין כו׳. תימה אמאי לא פריך אמתני׳ דקתני זה חומר בנדרים מבערכין זה חומר ותו לא והא איכא הני דברייתא דכה״ג פריך בב״מ פרק הזהב (דף נז:) גבי הא דאמר זה חומר בהקדש מבהדיוט ופריך זה חומר ותו לא והאיכא טובא לפרוך הכא הכי וי״ל דהתם ליכא חידוש למצוא חומרא בהקדש מבהדיוט דמדין הוא דיש לנו להחמיר טפי בהקדש מבהדיוט ומש״ה קא מתמה עליה הש״ס זה חומר ותו לא והא איכא טובא אבל הכא דאיכא רבותא דמחמיר טפי בנדרים מבערכין מש״ה לא שייך למיפרך עליה זה חומר ותו לא דתנא ושייר ט): **ואין** נידונין בהשג יד כה] בערכין. וקשה שהרי הקשנו לעיל (ד׳ יח.) דמים לערכין כו] מרגלית לקלים ואין היקש למחצה ואיכא למימר דאיכא חד מיעוטא דכתיב יעריכנו הכהן גבי ערכין דמשמע ליה י) ולא לאחר וגבי ערכין נידון בהשג יד כאשר יעריכנו הכהן ולא גבי נדרים: **לאתויי** מן הארכובה ולמעלה. וא״ת אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר י״ח טריפות וי״ל דאיכא רבותא בהאי טפי לאפוקי דר״ש דאמר (חולין דף מג:) יכולה היא ליכות ולחיות: **ת״ר** המעריך חצי ערך כלי ר״מ אומר נותן דמיו. ה״ג ברוב הספרים ולא נראה דא״כ מאי קאמר בסמוך פלגיה לאו אורחיה לאינדובי ואמאי אין דרך להתנדב חצי שוייה של כלי לכך נראה לר״י דה״ג המעריך ערך חצי כלי והשתא ניחא דאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי דחצי כלי אין שוה כלום ומשום הכי קאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי:

אמר

מסורת הש״ס

א) [לעיל ו: וש״נ], ב) [שם], ג) לעיל ה. סנהדרין יד:, ד) [כתובות מו. תוספתא פ״ג ה״ג ע״ש], ה) [לעיל ה. וש״נ], ו) מנחות קג. [נזיר ט. פסחים נג:], ז) [שמות כא], ח) [ויקרא כז], ט) [וע״ע תוספות זבחים לד: ד״ה אלא מתרין], י) עי׳ ל״ק,

◆

מוסף רש״י

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שהוא שוה, דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים, דאין אדם מוציא דבריו לבטלה (סנהדרין טו.). **חצי ערכו.** לפי שניו, דערך קצוב בפרשה לפי השנים (כתובות מו.). **גזירה חצי ערכי.** דמשמע חצי ערך שלם שקצוב לו לפי שנים, אטו ערך חציו. עלי, והאומר ערך חציו עלי או ערך ראשי או לבי עלי, נותן ערך שלם, דהוה ליה מעריך אבר שהנשמה תלויה בו, וגבי ערכין כתיב בערכך נפשות, שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו נותן קצבה שנתנה בו תורה (שם). **קסבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה.** ואדם יודע דאין ערך לכלי, דנפשות כתיב, וגמר ואמר לשם דמים (לעיל ה.).

◆

רבינו גרשום

אמדוהו מאליו. שלא אמר דמי עלי: **שאין דמים למתים.** שאין אדם יכול לידע מאחר שמת כמה הוא שוה כשהוא חי: **מי איכא גברא [דלא שוה ד׳ זוזי].** כשהוא חי והוה כי אמיד וליתבו יורשין דמי: **אמדוהו מאליו נחית לאומדנא.** ודקדקו בו כמה היה שוה: **דמי עלי.** ומת לא נחית מעיקרא לאומדנא גמורה הלכך לא יתנו היורשין: **ואינן נידונין בהשג יד.** אלא נותן כל מה שיש לו וחוזר ונותן כשיהיה לו: **שאני הכא דמלוה הכתובה בתורה היא.** דכיון שאמר ערכי עלי כבר כתוב בתורה כמה שצריך ליתן: [**בשעמד בדין.** וחייבוהו ליתן וכל העומד לגבות כגבוי דמי: **מחוסר אומדנא.** בשעמד בדין ולא אמדוהו ומת ולא אמר כלום: א)דאין הנשמה תלויה בו: **ונותן דמיה.** של יד כלומר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וידוע שאין ערך ליד וגמר ואמר לשום דמים ונותן דמיה: **לר״מ** דאמר בפירקין קמא המעריך פחות מבן חודש ר״מ אומר נותן דמיו כו׳: **מיטעא קא טעי דסבר כו׳] אבל דמי לא.** כלומר לשום דמים לא מתכוין ולא ליתן דמיה קמ״ל: **לאתויי מן הארכובה ולמעלה.** שאם אמר ערך רגלי עלי מן הארכובה ולמעלה נותן ערך כולו: [**מ״ט נדר בערכך כתיב.** כלומר כל שישנו בערכין ישנו בדמים דהיינו נדר]: **וחכ״א לא אמר כלום.** כשאמר ערך חצי כלי אבל העריך כלי שלם נותן את דמיו: [**סברי לה כר״מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה.** היכא דהתנדב כדרך המתנדבים דהעריך כולו פלגיה לאו אורחא לאינדובי הלכך לא אמר כלום דסבר לה כר׳ שמעון]: **מאי ניהו.** האומר ערכו של פלוני עלי [ומת הנודר והנידר. אמאי יתנו היורשין **בשעמד בדין** המעריך קודם שמת]: **היינו הך.** דשמעתין דלעיל אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשין ואוקימנא כשעמד בדין:

א) נראה דחסר כאן וצ״ל ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום. דאין הנשמה תלויה בו: ונותן דמיה. של יד כלומר וכו׳.

עין משפט נר מצוה

יא א מיי׳ פ״א מהל׳ ערכין הלכה כא:

יב ב מיי׳ שם הלכה כב:

יג ג מיי׳ שם פ״ב הלכה א:

יד ד מיי׳ שם הלכה ב:

טו ה מיי׳ שם הלכה ד:

טז ו ז מיי׳ שם פ״א הלכה כג:

יז ח מיי׳ פי״ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ב:

יח ט מיי׳ שם הלכה ט ופ״ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה

יא [ופ״ג מהל׳ ערכין הל׳ ט ועיין בלחם משנה]:

◆

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַייָ: ויקרא כז ב

◆

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה שאין דמים וכו׳ שהרי מת ע״כ לא: **(ב)** ד״ה נותן וכו׳ כתיב וכשאומר ערך חציי כל״ל והד״א: **(ג)** ד״ה סברי וכו׳ בכולו הס״ד ואח״כ מ״ה כר״ש דפוטר:

◆

שינויי נוסחאות

א] ס״א זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן כולו [ונ״ב: כן נמצא בכל הס״י והרמב״ם ז״ל לא גריס לה בפי׳ המשנה] (ש״מ), **ב]** עלי מת הנודר (ש״מ), **ג]** יתנו היורשין דמי עלי ומת לא יתנו היורשין שאין דמים כו׳ יתנו היורשין ש״מ (ש״מ), **ד]** דמלוה הכתובה בתורה (ש״מ), **ה]** יתנו היורשין דמי (ש״מ), **ו]** ידי וערך רגלי עלי (ש״מ), **ז]** נותן חצי ערכו ערך חציי עלי נותן ערך כולו. מ״ט נפשות אמר רחמנא ת״ר (ש״מ), **ח]** נותן חצי דמיו דמי (ש״מ), **ט]** בו כו׳ לאתויי (ש״מ), **י]** רבה חלש (ש״מ), **יא]** אי קסברי אדם (ש״מ), **יב]** להו רבה [ונ״א: רבא] רבנן (ש״מ), **יג]** נ״ל אביי ורבא, **יד]** נ״ל עליו, **טו]** שנים בדמיו יתן (ש״מ), **טז]** לאמדינן הכי ואנן (ש״מ), **יז]** נודר ס״א חייב (ש״מ), **יח]** מת הלכך לא (ש״מ), **יט]** בערכך ס״א דבמעריך (ש״מ), **כ]** דהו״ל אומדנא שחייבוהו לשלם כמלוה בשטר (ש״מ), **כא]** יתנו היורשין (ש״מ), **כב]** [נוסף דיבור:] ונותן דמיו לר״מ. דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך ליד ורגל וגמר ואמר לשם דמים [הס״ד] (ש״מ), **כג]** דמי. נ״א מידי (ש״מ), **כד]** הכא לא נדר אלא דמים שישומו אותו בב״ד והרי לא בא לידי שומא שהרי היה מת הלכך לא יתנו (ש״מ), **כה]** בהשג יד מה שאין כן בערכין. תימה ונקיש דמים לערכין להשיג יד שהרי הקשנו (ש״מ), **כו]** לערכין לענין מרגלית (ש״מ),

◆

שיטה מקובצת

חצי ערכי עלי נותן חצי ערך. גליון. לאפוקי מדרבי יוסי בר יהודה דאמר לוקה בערך שלם חצי דמי עלי נותן חצי דמיו כרבנן. נראה דרבי יוסי בר יהודה פליג נמי בהאי דלוקה בדמים שלמים וכן נמצא בתוספתא (פ״ג ה״ג). הרא״ש ז״ל: **מאי קסברי אי קסברי אדם מוציא כו׳ אפילו כולו.** גליון. הוה מצי לשנויי דאין הכי נמי דרבנן סברי אפילו כולו נמי והא דנקט חציו לרבותא דר״מ נקטיה. הרא״ש ז״ל: **וסברי לה כר״ש.** גליון. ואע״ג דלא דמי כולי האי להא דר״ש דלא פטר ר״ש אלא במתנדב דבר שאין דרך להתנדב כלל כגון מנחה מן השעורים ומן העדשים או נזיר מן הגרוגרות, אבל הכא היה מודה ר״ש בדבר שדרך להתנדב כולו שאם התנדב חציו שחייב לשלם אלא סבר כר״ש ועדיפא מרבי שמעון. הרא״ש ז״ל: **תוס׳ ד״ה ת״ר המעריך.** גליון. ה״ג ת״ר המעריך חצי כלי כלומר ערך חצי כלי עלי (או המעריך חצי כלי) הילכך לא אמר כלום לרבנן כדמפרש טעמא דפלגא לאו אורח ארעא לאינדובי דהא תנן במתני׳ ערך חציי עלי נותן ערך כולו אלמא לא אשכחן בערכין דבלשון זה מתחייב פלגא, וכן בכלי נמי כשאמר ערך חצי כלי עלי פלגא לאו אורח ארעא לאינדובי וכולו נמי לא מקדיש דלא שייך בכלי נידון בכבודו הלכך דמי חציו נמי לא יהיב, ול״ג המעריך חצי ערך כלי דמשמע דאמר חצי ערך כלי זה עלי דבכה״ג בערכין מתחייב פלגא כדתנן חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו וא״כ בכלי נמי אורחא לאינדובי פלגא ויתן דמי חצי הכלי. הרא״ש ז״ל: